

RESSENYES

Antoni Marimon Riutort, *El triomf de Joan March. Les eleccions a Corts d'abril de 1923*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, 2019, 128 pp.

Els estudis sobre l'època de la Restauració a Mallorca són poc abundants en relació amb altres períodes com la Guerra Civil, la Segona República, el Franquisme o la Transició. Si tenim present que abraçà un període llarg, 48 anys, i la complexitat socioeconòmica i política d'aquesta etapa prou efervescent, en procés de canvi, podem assegurar que són pocs els estudis que l'han abordat. Interpretar aquests anys no resulta tasca senzilla. Als primers anys del decenni dels vint conflueix tota una sèrie de realitats que necessàriament s'han de tenir en compte per fer una anàlisi acurada i fidedigna de la societat illenca. És aquí on encaixa el magnífic treball del professor i doctor Antoni Marimon dedicat a l'estudi i anàlisi de les eleccions generals d'abril del 1923.

A principis de la dècada dels anys vint Mallorca acumulava una sèrie de transformacions de diferent naturalesa. D'una banda el paper de la capital, escenari d'un procés d'industrialització rellevant que havia canviat progressivament la fesomia urbanística i demogràfica. La ciutat es dilatava físicament en favor de barriades perifèriques que acollien les activitats artesanals i fabrils i també els grups socials emergents, cadascun amb les seves aspiracions i expectatives davant la realitat.

La part forana també havia experimentat canvis prou rellevants i innegables. D'una banda, una lenta però progressiva capitalització de les activitats agràries, també la fragmentació de la gran propietat i alhora amb la presència de certa activitat industrial, de diferent naturalesa i intensitat segons els indrets o municipis. En definitiva aquella Mallorca dels anys vint era sensiblement diferent a la de cinquanta anys abans.

És per això que els actors que entraren en el joc d'interessos polítics i econòmics havia variat respecte als decennis anteriors. Com assenyala

amb prou encert Pere Salas en el pròleg, no era el mateix parlar del sistema de la Restauració el 1876, el 1891 o el 1923. Els partits dinàstics no eren cosa monolítica perquè hi havia interessos oposats i divergents. Grups, famílies, faccions podien conviure en els partits del torn dinàstic. Aquesta realitat aflorava en els diferents comicis electorals en els quals cadascú es movia en funció dels seus interessos. Com fou el cas de la figura de Joan March Ordinas, personatge prou estudiat, objecte de monografies diverses atesa la seva importància cabdal en la història de bona part del segle XX. Però fins i tot en la seva figura i trajectòria quedaven aspectes pendents de concreció.

Antoni Marimon analitza mil·limètricament l'ascens de Joan March a partir de la seva entrada al Partit Liberal, a principis del 1918, i el seu paper hegemònic poc després en detriment del general Valerià Weyler. March representava la figura del capitalista modern, en contrast evident a les velles elits o grups tradicionalment hegemònics, amb una visió desperta d'una realitat canviant camí de la modernitat. Els interessos polítics anaven de la mà dels econòmics, sens cap dubte. Però alhora va incorporar un ideari que tractava de donar una resposta a la qüestió social. Recordem que els anys posteriors a la Gran Guerra foren de gran dificultat per a l'economia illenca, fet que entre d'altres coses es traduí en un augment considerable del cost de la vida. Precisament March va fer valer, amb dosis de pragmatisme i de persuasió, aquesta realitat per atreure un sector de l'obrerisme militant mitjançant l'oferiment d'una substanciosa quantitat de diners perquè aixequessin la Casa del Poble de Palma.

Antoni Marimon estudia acuradament aquest ascens i reconstrueix i analitza els fets, els esdeveniments, el context i les circumstàncies

i la totalitat d'actors que entraren en joc. De fet, aquests amb motiu de la contesa electoral de l'abril del 1923 es dividien en partidaris (verguistes) i rivals o detractors (antiverguistes). Així, en aquest treball es detallen els programes i s'elabora un perfil de les forces polítiques i dels candidats que es presentaren en aquestes eleccions per elegir els cinc diputats de la circumscripció de Mallorca. Així mateix s'analitza el debat que es produí amb motiu de la irrupció de March en el panorama polític en les files dels partits reformista, socialista i republicà. Sobretot en el PSOE, en el qual un sector del partit, amb figures com Joan Monserrat Parets, Julià Ferretjans o Simó Fullana, foren favorables a un corrent d'opinió que donà suport a la candidatura verguista.

La campanya electoral fou efervescent, intensa. La premsa escrita tingué un paper fonamental. El maig de 1921 March havia fundat el diari *El Día*, dirigit per Joan Estelrich en el qual participaren els intel·lectuals avançats, però, com assenyala Antoni Marimon, sempre a les ordres dels interessos del milionari. Marimon poua en el paper de la premsa, en l'interès per controlar-la (March també controlava el diari madrileny d'esquerres *El Liberal* i també se'l relacionà amb la fundació del diari conservador, també de Madrid, *Informaciones*). La premsa informava però des de la premsa també es polemitzava, era tendenciosa, es denunciava i en definitiva era un engranatge més a tenir present en els mecanismes del joc polític. D'aquí el gran interès dels apartats en els quals l'autor ens presenta les tendències de les principals capçaleres illenques (*La Almudaina* i el *Correo de Mallorca*, per les dretes; *La Última Hora*, en favor del candidat weylerista i òbviament *El Día*, per la candidatura de Joan March), la manera i l'argumentari pel qual prengueren partit a favor o en contra del financer margalidà.

La llei electoral del 1907 permetia als candidats a les eleccions disposar d'interventors en els col·legis electorals. Precisament, en aquelles eleccions del 1923 els candidats liberals varen dur a terme un desplegament espectacular d'interventors arreu de la geografia illenca. Precisament en la identificació dels que feren d'interventors en la candidatura verguista rau un dels grans mèrits del

treball d'Antoni Marimon. L'autor identifica un a un els que feren d'interventors i en determina el seu perfil. Es tractà d'homes vinculats al Partit Liberal, però també n'hi va haver d'altres estretament vinculats als negocis del milionari. Ara bé, l'element innovador és saber que també prengueren part com a interventors alguns personatges d'un perfil clarament progressista, persones d'idees socialment avançades i que en conseqüència donaven suport a Joan March. Entre d'altres, destaquen figures com Joan Monserrat Parets, a Lluçmajor; Rafel Estades Adrover, a Felanitx o Melcior Daviu Matas, a Sóller.

En referència als apoderats i interventors, Antoni Marimon assenyala que «si bé bona part d'aquests (...) seguiren Joan March i la seva evolució cap a la dreta durant la Segona República, d'altres evolucionaren cap a l'esquerra republicana». Efectivament, alguns d'ells foren assassinats amb motiu de la guerra de Franco.

El triomf de March fou contundent. Resulta molt interessant l'anàlisi exhaustiva que es fan dels resultats d'aquests comicis. Entre les conclusions a les quals arriba l'autor, cal destacar el paper que tingué el volt urbà, és a dir, Palma. En aquella Mallorca dels inicis dels anys 20 s'havien accentuat les diferències entre la capital i bona part dels municipis illencs. El vot palmesà era una conseqüència de les transformacions socioeconòmiques experimentades des de final del segle anterior. A Palma, amb més efervescència, mobilitat social i on les classes urbanes eren puixants, el vot era més lliure. El caciquisme, la manipulació electoral i la pressió sobre el vot estigueren presents en aquestes eleccions. Es varen moure els fils i funcionaren les velles pràctiques electorals pròpies d'aquest sistema polític. Però a Palma, els mecanismes tradicionals de control social s'havien diluït. Fou precisament a la capital on el triomf dels liberals fou més que evident. Joan March fou el candidat més votat, amb 7.282 vots. A més, en seccions on hi havia un important contingent de població obrera, com els Hostalets, el Molinar o la Soledat, la victòria dels liberals fou aclaparadora. També al raval de Santa Catalina.

Joan March fou elegit diputat, juntament amb Lluís Alemany, que era un home de la seva confiança, a més del polític veterà, i aliat, Alexandre Rosselló.

D'aquesta manera Antoni Marimon reuneix els elements necessaris per argumentar amb prou solidesa que Joan March en aquells moments es trobava situat a l'esquerra del conjunt de forces tradicionalment conservadores. Això no va ser incompatible amb la seva figura de financer, de capitalista puixant, que acumulava gran poder amb interessos amplis i variats. El programa amb el qual es presentà, sensible a la realitat social, l'oposició a la resta de famílies dins l'espectre polític conservador, maurista i weylerista, el suport d'elements reformistes, republicans d'esquerres i socialistes avalen aquesta tesi. I també lògicament els resultats dels comicis, en què una part considerable del vot

urbà, popular i obrer fou precisament pels candidats de Joan March. En conseqüència, en termes ideològics l'abril del 1923 fou una victòria de les forces i candidats progressistes en detriment de les forces representatives de les velles oligarquies.

Com molt bé assenyala Antoni Marimon, cal compartimentar, caracteritzar i definir la trajectòria de Joan March. Una etapa fou precisament aquesta, amb capacitat aglutinadora del progressisme illenc tot articulant amb gran eficiència programa, estratègia i discurs. Una altra prou diferent fou el paper que tingué als anys 30 i ben especialment el 1936 quan es convertí en un dels financers de l'extrema dreta colpista.

Manel Santana i Morro
Universitat de les Illes Balears